

[ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆԱՄԱԼՍԱՐԱՆ]

Մ

ՆՈՂԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ.
ՆՈՒՄԱՆԻՏԱՐ,
ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ,
ԹԵ՝ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐ

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОСОФИИ И ПСИХОЛОГИИ
КАФЕДРА СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИИ

YEREVAN STATE UNIVERSITY
FACULTY OF PHILOSOPHY AND PSYCHOLOGY
DEPARTMENT OF SOCIAL PSYCHOLOGY

МАТЕРИАЛЫ КОНФЕРЕНЦИИ

**СТАТУС ПСИХОЛОГИИ:
ГУМАНИТАРНЫЙ, СОЦИАЛЬНЫЙ
ИЛИ ЕСТЕСТВЕННО-НАУЧНЫЙ**

Октябрь 28, 2015

CONFERENCE PROCEEDINGS

**STATUS OF PSYCHOLOGY:
HUMANITARIAN, SOCIAL OR NATURAL-
SCIENTIFIC**

October 28, 2015

YEREVAN – ЕРЕВАН
YSU PRESS – ИЗДАТЕЛЬСТВО ЕГУ
2015

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

**ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ.
ՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐ, ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ,
ԹԵ՝ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ**

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐ

Հոկտեմբեր 28, 2015

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2015

ՀՏԴ 159.9:06
ԳՄԴ 88
Հ 730

Ժողովածուի հրատարակումը երաշխավորված է
ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի կողմից

Խմբագրական խորհուրդ
Գլխավոր խմբագիր

հոգ. գիտ. դոկ., պրոֆ. **Գ. Մ. Շահվերդյան**
փիլ. գիտ. դոկ., պրոֆ. **Էդ. Ա. Հարությունյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ս. Ֆ. Սարգսյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ն. Հ. Հարոյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ա. Թ. Կոբեյյան**
հոգ. գիտ. թեկ., ասիստ. **Ի. Ա. Ղազարյան**
դասախոս **Գ. Ս. Պետրոսյան**
դասախոս **Ֆ. Ն. Բազոյան**
դասախոս **Մ. Վ. Ավետիսյան**

Գիտաժողովի կազմակերպմանն աջակցելու համար
շնորհակալություն ենք հայտնում ՀՀ ԳԿՆ ԳՊԿ-ին

Հ 730 «Հոգեբանության կարգավիճակը. հումանիտար, բնագիտական,
թե՛ սոցիալական»: Գիտաժողովի նյութեր: ԵՊՀ փիլիսոփայու-
թյան և հոգեբանության ֆակուլտետ, սոցիալական հոգեբանու-
թյան ամբիոն.- Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2015.- 170 էջ:

ՀՏԴ 159.9:06
ԳՄԴ 88

ISBN 978-5-8084-2047-2

© ԵՊՀ հրատ., 2015
© Կազմողի համար, 2015

**ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

Քանայի բառեր՝ քաղաքական հոգեբանություն, մեթոդներ, քաղաքական տեխնոլոգիաներ:

Քաղաքական հոգեբանությունը հոգեբանության այն ուղղություններից է, որոնք առաջացել են հոգեբանության և այլ գիտությունների հատման կետում: Ուստի, խոսելով նրա մեթոդաբանության և տեսական հիմքերի մասին, անխուսափելիորեն առնչվում ենք մեթոդների կիրառման տիրույթների բախման հետ: Օրինակ, եթե քաղաքական հոգեբանությունը սոցիալական գիտությունների շարքին ենք դասում, ապա մեթոդները, համապատասխանաբար, վերցնում ենք տվյալ ոլորտի գործիքակազմից: Մակայն, վտանգն այս իրավիճակում սոցիոլոգիական վիճակագրության դաշտում հայտնվելն է, այն է՝ ընտրանքում ուսումնասիրվող երևույթների սոկոսային բաշխվածության դուրս բերումը: Այս հոդվածում փորձելու ենք հասկանալ, թե քաղաքական հոգեբանության մեթոդաբանությունը որքանով է բացատրում հոգեբանական երևույթները, որոնք տեղի են ունենում քաղաքական համակարգերում: Նախևառաջ, դիտարկենք այն տեսությունները, որոնք բացատրում են հասարակության անդամների և քաղաքական համակարգի փոխհարաբերությունները:

Քաղաքական հոգեբանությունը որպես առանձին գիտական ճյուղ հայտնի է 1968 թ., երբ Ամերիկյան Հոգեբանական Ասոցիացիայում ստեղծվեց քաղաքական հոգեբանության առանձին բաժին: Մակայն քաղաքական-հոգեբանական հայացքների զարգացումը սկսվել է դեռ հնագույն ժամանակներից. Պլատոնի, Արիստոտելի, Ցիցերոնի և այլոց աշխատություններում, որտեղ դուրս էին բերվում քաղաքական համակարգի գործունեության խնդիրները, դրա կառավարման առանձնահատկությունները: Այս գաղափարները շարունակվեցին Գ. Լեբոնի, Գ. Տարդի, Մ. Վեբերի աշխատություններում, որոնցում շեշտադրվեցին քաղաքական լիդերի դերը և գործառույթները [1, 2]:

20-րդ դարի սկզբին բիհեյվիորիզմի և հոգեվերլուծության հայացքները ներթափանցեցին նաև սոցիալ-քաղաքական ոլորտ. Հատկանշական է Ջ. Լասուելի «Հոգեախտաբանությունը և քաղաքականությունը», որտեղ ընդգծվեց քաղաքականության սուբյեկտների վարքի խորը վերլուծության անհրաժեշտությունը: Այդ մասին էին վկայում նաև Կ. Յունզի, Է. Ֆրոմի աշխատությունները: Երկու համաշխարհային պատերազմները, որպես մարդկության պատմության մեջ տեղի ունեցած մեծագույն ողբերգություններ, ստիպեցին հոգեբաններին փնտրել դրանց հոգեբանական պատճառները, որոնց մի մասը, իհարկե, ընկած էր գերտերությունների ղեկավարների հոգեախտաբանական դիմանկարների հիմքում:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո քաղաքական համակարգերի գործառնության հետազոտությունները բերեցին մի շարք նոր հայեցակարգերի ձևավորման, որոնցում մարդը, որպես քաղաքական համակարգի հիմնական սթրեսոր, նույն համակարգի «խաղի կանոնները» ընդունելով՝ ցուցաբերում է հավատարմություն ու լոյալություն և ստանում է պաշտպանություն: Մեկ այլ մոտեցման մեջ քաղաքական համակարգում մարդը նույնականանում է քաղաքական համակարգի որոշ ինստիտուտների հետ և գործում դրանց համապատասխան դերերում: Քաղաքական համակարգերի զարգացման հետ մեկտեղ զարգանում էին նաև դրանց գործունեությունը բացատրող տեսությունները: Այսպես, օրինակ, 20-րդ դ. 80-90-ական թթ. քաղաքական համակարգերի բարդացումը, սոցիալական շերտավորման ավելացումը, այսպես կոչված «սպառողների հասարակության» ձևավորումը հիմք հանդիսացան այնպիսի հայեցակարգերի ձևավորմանը, ինչպիսիք են քաղաքական բիհեյվիորիզմը, կոգնիտիվիստական ուղղությունը, որը շեշտադրում էր քաղաքական մտածողության զարգացումը, հումանիստական ուղղությունը, որն առաջնային էր համարում մարդկանց պահանջմունքները և հույզերը քաղաքական գործընթացներում և այլն [3]:

Նշված հայեցակարգերը տարբեր կողմերից բացատրում են անձի և քաղաքականության փոխհարաբերությունները, մասսայական վարքի, քաղաքական լիդերների գործառնության մեխանիզմները: Սակայն քաղաքական հոգեբանության մեթոդների զարգացումը, մեր կարծիքով, ձևավորեց մակերեսային մոտեցում քաղաքական գործընթացների նկատմամբ: Անձնային հարցարանների կիրառումը (MMPI, Չ. Այզենք, Յ. Քեթթել և այլն) հնարավորություն ստեղծեց կառուցելու քաղաքական

գործիչների անձնային պրոֆիլներ, փորձագիտական գնահատականների մեթոդը, որի շնորհիվ իրականացվում էր անձի հնարավոր վարքի կանխատեսում: Ավելի ուշ, քաղաքական հոգեբանության մեջ սկսեցին կիրառվել հետազոտության որակական մեթոդներ՝ կոնտենտ-վերլուծություն, ֆոկուս-խմբեր, սեմանտիկ տիրույթի կառուցման, հոգեկենսագրական մեթոդներ և այլն [5]: Արդյունքում հետազոտողները ունենում էին մեծ քանակությամբ տեղեկատվություն քաղաքական գործընթացների բոլոր մասնակիցների մասին՝ ընտրողներ, լիդերներ, կուսակցություններ, ակտիվիստներ և այլն: Սակայն, մեր կարծիքով, խնդիրն այն էր, որ հիմնականում այդ արդյունքները ենթարկվում էին վիճակագրական վերլուծության շատ քիչ տեղ թողնելով հոգեբանական մեկնաբանությունների համար: Արդյունքում մենք ունենք բազմաթիվ վիճակագրականորեն ճշգրիտ վերլուծություններ, որտեղ բացահայտվում են մարդկանց, խմբերի տիպաբանությունը, վարքային ձևերը, նույնիսկ՝ կոգնիտիվ սխեմաները ու պատկերացումները: Ստեղծվում է տպավորություն, որ ամեն ինչ մանրամասն ուսումնասիրված է, ստացված են քաղաքական – հոգեբանական երևույթները բացատրող սպառիչ պատասխաններ: Իսկ ի՞նչ ունենք մենք արդյունքում. հետզհետե բարդացող քաղաքական իրավիճակ համաշխարհային մասշտաբով, անկանխատեսելի քաղաքական-ոսկմական կոնֆլիկտներ, հոգեբանական խնդիրներով լիդերների կայուն քանակի պահպանում: Ավելին, Առաջին և Երկրորդ համաշխարհային պատերազմների տրավմատիկ փորձը կորցրել է իր նշանակությունը այնքանով, որ ժամանակակից սերունդը կանգնած է հերթական համաշխարհային պատերազմի վտանգի առջև (հիշենք ամբողջ 2014 թ. ընթացքում ռուսական հեռուստապրոպագանդայի առաջնորդ Ե. Կիսելյովի կոչերը և սպառնալիքները միջուկային զենքի հնարավոր կիրառման մասին): Այսպիսով, և ոչ մի հոգեբանական մեթոդ արդյունքում չի բացահայտում այսօրվա տիրող իրավիճակը: Առանձին ազդեցություն են թողնում քաղաքական գործընթացների ընթացքի վրա այսպես կոչված տեղեկատվական պատերազմները, որոնք իրական բախումներ են առաջացնում վիրտուալ տիրույթում: Տեղեկատվական պատերազմի առաջնային գործառույթն է հոգեբանական ներգործությունը, որը կատարվում է տեղեկատվական գրոհների, մանիպուլյացիաների, կիսասուտ տեղեկատվությունների տարածման, ահաբեկումների միջոցով: Գ. Պոչեպցովը նշում է, որ տեղեկատվական պատերազմները գնալով ավելի մեծ տեղ են գրավելու, և հաղթող են ճա-

նաչվելու սոցիալ-հոգեբանական ներգործության հմտություններ ունեցող կողմերը [4]: Պարզ է դառնում, որ քաղաքական հոգեբանության մեթոդաբանությունը բացատրելու և մեկնաբանելու դաշտից տեղափոխվում է ներգործելու և ազդելու դաշտեր: Քաղաքական հոգեբանին դիտարկում են որպես քաղաքական տեխնոլոգ շեշտադրելով մասնագետի ոչ թե մեթոդաբանական, այլ տեխնիկական զինվածությունը: Հաշվի առնելով տեղեկատվության տարածման արագությունը և բազմակողմանիությունը (համացանց, սոցիալական ցանցեր, հեռուստատեսություն, ռադիո) բոլոր մեր կողմից նշված մեթոդները վերածվում են ծանր գործիքների: Արդյունքում, մեր խորին համոզմամբ, բոլոր քաղաքական-հոգեբանական հետազոտությունները՝ քանակական և որակական՝ ժամանակավրեպ են. նրանք մեծ ճշգրտությամբ բացատրում և մեկնաբանում են երևույթներ, որոնք արդեն քաղաքական տեխնոլոգների, քարոզիչների, ցանցահեռնների գործառնության դաշտում են: Մենք, հետազոտողներս, վերածվում ենք post factum վերլուծողներ: Որպես օրինակ, կարող ենք բերել մեր կողմից թեկնածուական աստենախոսության շրջանակներում իրականացված հետազոտությունը քաղաքական գործչի կերպարի վերաբերյալ ընտրազանգվածի պատկերացումների մասին [6]: Այն իրականացվել է 2011-2012 թթ., իսկ երբ աստենախոսության հրապարակային պաշտպանությունն էր (2014), քաղաքական գործիչների մի մասը, որոնց մասին խոսքը գնում էր հետազոտության մեջ (Վահան Հովհաննիսյան, Պարույր Հայրիկյան), արդեն մեկ տարուց ավելի էր, որ դուրս էին մղվել քաղաքական ասպարեզից, չէին զբաղվում ակտիվ գործունեությամբ: Դեռ Ն. Մաքիավելլիի կողմից առաջ քաշած կարգախոսը՝ «Թվալ, այլ ոչ թե լինել», մեր օրերում նոր թափով վերածնունդ է ապրում՝ տարածվելով ոչ միայն քաղաքական լիդերների իմիջի, այլ ընդհանրապես՝ տեղեկատվության, փաստերի և, նույնիսկ, գիտելիքների վրա:

Այսպիսով, քաղաքական հոգեբանությունը այսօր վերածվել է քաղաքական տեխնոլոգիաների և հնարների վերաբերյալ գիտելիքների ու հմտությունների պաշարի: Դասական դասագրքային մոտեցումը քաղաքական ոլորտին թույլ չի տալիս մասնագետին ակտուալ հիմնախնդիրներ առաջադրել: Մեր կարծիքով, հետազոտությունները այս ոլորտում պետք է քայլ առ քայլ ուղղվեն ընթացիկ գործընթացների ուսումնասիրմանը, որպեսզի քաղաքական հոգեբանը փաստեր արձանագրողից և մեկնաբանողից դառնա այդ փաստերի ետևում կանգնած

մարդկանց առկա հոգեվիճակները գնահատող և դրանց փոփոխման եղանակները ստեղծող մասնագետ:

Գրականություն

1. **Կазарян И. А.**, Динамика развития представлений об образе политического деятеля в архаическом мире. Изд-во ЕГУ, 2006 г. – стр.142-147.
2. **Կазарян И. А.**, От образа к имиджу: казаться, а не быть (историко-философский обзор взглядов на проблему). – Ереван, изд-во «Асогик», 2009 г.- стр. 235-243.
3. Политическая психология:колл. авторов. Учебное пособие для высшей школы рекомендовано в качестве учебного пособияУчебно-методическим объединением вузов РФ «Академический Проект»: – 2001 г.
4. **Почепцов Г.**, Информационная война: определения и базовые понятия.- <http://psyfactor.org/psyops/infowar25.htm>.
5. Социальная психология: учебное пособиепод ред. А.Н. Сухова.- Юнити-Дана. 2012 г. 615 с.
6. Քաղաքական գործչի վերաբերյալ պատկերացումները՝ որպես քաղաքական իմիջի ձևավորման գործոն: Ատենախոսության սեղմագիր: Երևան, 2014 թ:

Изабелла Казарян

**Факультет философии и психологии ЕГУ
Ассистент кафедры социальной психологии**

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ЗАДАЧИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПСИХОЛОГИИ

***Ключевые слова:** политическая психология, методы, политические технологии.*

В статье представлены теории и методы политической психологии и пределы их применения. Автором указываются количественные и качественные методы исследования, а также их связь с методами воздействия на политические процессы.

Izabella Ghazaryan

**Faculty of Philosophy and Psychology, YSU
Assistant of the Department of SocialPsychology**

METHODOLOGICAL PROBLEMS OF POLITICAL PSYCHOLOGY

***Key words:** political psychology, methods, political technologies.*

The article presents the theories and methods of political psychology and the limits of their application. The author points out the quantitative and qualitative research methods, as well as their connection with the methods of influence on political processes.